SPORZĄDZANIE TESTAMENTU - PRZEWODNIK PO PRAWIE SPADKOWYM

SPORZĄDZANIE TESTAMENTU

PRZEWODNIK PO PRAWIE SPADKOWYM

Fundacja Ochrony Praw Konsumentów

Niniejsze opracowanie zostało wykonane przez Fundację Ochrony Praw Konsumentów S&P z siedzibą w Poznaniu ze środków współfinansowanych przez Powiat Kaliski w ramach realizacji zadania publicznego z zakresu edukacji prawnej w 2020 r.

Zastrzeżenie

Biorąc pod uwagę złożoność przepisów prawa, należy wskazać, że każdy przypadek problemu prawnego należy rozpatrywać indywidualnie. Dlatego każdorazowo rekomendujemy korzystanie z usług profesjonalnego prawnika, w osobie adwokata lub radcy prawnego, którzy prowadzą kancelarie lub świadczą pomoc w nieodpłatnych punktach pomocy prawnej.

Podstawa prawna

Przystępując do czynności spadkowych, każdorazowo należy zapoznać się z treścią przepisów prawa spadkowego, które zostały ujęte w Księdze IV Kodeksu cywilnego zatytułowanej „Spadki". Obejmuje ona artykuły od 922 do 1088. Przepisy regulują m.in. zasady dziedziczenia po zmarłym, zasady rozporządzenia majątkiem na wypadek śmierci, prawo do zachowku, a także odpowiedzialność za długi spadkowe. Każdorazowa analiza przepisów jest istotna, z uwagi na częste zmiany w polskiej legislacji, a co za tym idzie konieczną analizę aktualności przepisów.

Jak przekazać majątek spadkobiercy? – zasady sporządzania testamentu

Zamierzając przekazać swój majątek po śmierci określonej osobie lub osobom, należy dokonać czynności rozporządzających na wypadek śmierci. W przypadku braku podjęcia jakichkolwiek czynności spadek po zmarłym trafi do osób wg zasad określonych w ustawie (dziedziczenie ustawowe).

Sporządzenie testamentu stanowi zatem jedyną możliwość rozporządzenia majątkiem na wypadek śmierci. Oznacza to, że tylko przez ważny testament możemy dokonać skutecznego zabezpieczenia wybranych przez nas osób. W przypadku nie sporządzenia testamentu, uznania go za nieważny lub gdy osoby powołane do dziedziczenia nie chcą lub nie mogą być spadkobiercami, dochodzi do dziedziczenia ustawowego, które rządzi się zupełnie innymi prawami. Kodeks cywilny wyróżnia testament własnoręczny, notarialny, allograficzny, które są testamentami zwykłymi oraz testamenty szczególne tj. testament ustny, podróżny i wojskowy. W niniejszym opracowaniu przeprowadzono analizę testamentu własnoręcznego i testamentu notarialnego, które są najpopularniejszą formą rozporządzania majątkiem na wypadek śmierci przez spadkodawców.

Testament własnoręczny może sporządzić tylko osoba mająca pełną zdolność do czynności prawnych. Warto, także podkreślić, że raz sporządzony testament można w każdej chwili odwołać np. przez jego zniszczenie. Istotnym jest fakt, że w chwili odwołania testamentu należy posiadać pełną zdolność do czynności prawnych. Testament uznaje się za nieważny w następujących wypadkach: jeżeli został sporządzony w stanie wyłączającym świadome lub swobodne powzięcie decyzji i wyrażenie woli; pod wpływem błędu uzasadniającego przypuszczenie, że gdyby spadkodawca nie działał pod wpływem błędu, nie sporządziłby testamentu tej treści; pod wpływem groźby. Testament własnoręczny musi być napisany w całości pismem ręcznym. Ponadto musi zostać podpisany przez osobę sporządzającą testament i opatrzony datą, w którym sporządzono testament. Testament może sporządzić tylko jedna osoba, co oznacza, że nie można sporządzać testamentów wspólnych np. przez małżonków.

Warto zwrócić uwagę, że w treści testamentu rozporządzamy majątkiem spadkowym jako całością i nie wskazujemy konkretnych składników majątku. Chcąc np. przekazać konkretny składnik majątku określonej osobie, pomocne w tym będą odmienne regulacje prawne, które można zawrzeć w treści testamentu, co zostanie opisane w dalszej części opracowania. W testamencie należy wskazać w jakim udziale majątek ma przypaść określonej osobie, przykładowo: po 1/2 spadku dla jednej osoby i 1/2 dla drugiej osoby. Celem prawidłowego sporządzenia testamentu, warto skonsultować się prawnikiem, w osobie adwokata lub radcy prawnego. Alternatywę dla testamentu własnoręcznego stanowi testament notarialny, który sporządzany w obecności notariusza, bedącego osobą zaufania publicznego jest trudny do późniejszego podważenia. Ponadto notariusz czuwa nad prawidłowym formułowaniem testamentu pod kątem prawnym. Testament notarialny sporządzany jest odpłatnie. Warto zwrócić na aspekt praktyczny sporządzania testamentu, jakim jest wiedza spadkobierców o fakcie sporządzenia testamentu. Często spadkobiercy mogą nie wiedzieć o istnieniu testamentu lub też wiedza spadkobierców o sporządzeniu testamentu przez spadkodawcę, może powodować konflikt np. w sytuacji gdy członek rodziny zostanie pominięty w treści testamentu. Aby zapobiec takim sytuacjom 5 października 2011 r. utworzony został Notarialny Rejestr Testamentów (NORT). Wpis do rejestru ma charakter dobrowolny, jednakże zarejestrowanie testamentu w NORT zmniejsza ryzyko nieodnalezienia testamentu, czy też jego ujawnienia z opóźnieniem.

Znaczenie i skutki wydziedziczenia w testamencie

W sytuacji sporządzenia testamentu własnoręcznego, w którym spadkodawca pominął zstępnych, małżonka oraz rodziców, którzy byliby powołani do spadku z ustawy należy im się prawo do zachowku, które wynosi 1/2 wartości udziału spadkowego, który by mu przypadał przy dziedziczeniu ustawowym lub 2/3 jeżeli uprawniony jest trwale niezdolny do pracy albo jeżeli zstępnym jest małoletni. Uprawniony do zachowku ma wówczas prawo do zachowku, względem spadkobierców.

Spadkodawca może w testamencie pozbawić zstępnych, małżonka i rodziców zachowku (wydziedziczyć), jeżeli uprawniony do zachowku:

1. Wbrew woli spadkodawcy postępuje uporczywie w sposób sprzeczny z zasadami współżycia społecznego;
2. Dopuścił się względem spadkodawcy albo jednej z najbliższych mu osób umyślnego przestępstwa przeciwko życiu, zdrowiu lub wolności albo rażącej obrazy czci;
3. Uporczywie nie dopełnia względem spadkodawcy obowiązków rodzinnych.

W przypadku woli wydziedziczenia przez spadkodawcę określonej osoby w testamencie, konieczne jest zawarcie stosownej klauzuli, w której spadkodawca wskazuję osobę, którą wydziedzicza, wraz ze wskazaniem możliwie jak najdokładniejszej przyczyny wydziedziczenia.

Podkreślenia wymaga fakt, że idąc w ślad za art. 1010 Kodeksu cywilnego, spadkodawca nie może wydziedziczyć uprawnionego do zachowku, jeżeli mu przebaczył.

Zapis zwykły

W testamencie można zawrzeć, także rozporządzenie testamentowe, w którym spadkodawca zobowiąże spadkobierce do określonego świadczenia majątkowego na rzecz innej osoby określonej przez spadkodawcę.

Przedmiotem zapisu może być samochód, określona kwota pieniężna, nieruchomość. Zapis zwykły może być zastrzeżony pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu. Poprzez dokonanie zapisu zwykłego spadkobiercę zobowiązuje się do przeniesienia nieruchomości, określonej osobie w chwili osiągnięcia przez nią pełnoletności.

Zapis windykacyjny

Zapis windykacyjny choć na pozór zdaje się być instytucją podobną do zapisu zwykłego, to występuje między nimi szereg istotnych różnic. Podstawową różnicą jest fakt, że zapisobierca na podstawie zapisu windykacyjnego nabywa tytuł do przedmiotu z mocy prawa w chwili śmierci spadkodawcy. Zapis zwykły daje zapisobiercy jedynie roszczenie do wykonania zobowiązania wynikającego z zapisu. Należy, zatem podkreślić, że zapis windykacyjny w lepszy sposób zabezpiecza interesy zapisobiercy.

Kolejna różnica polega na tym, że zapis windykacyjny może zostać wyłącznie dokonany w testamencie notarialnym, podczas gdy zapis zwykły nie wymaga formy notarialnej. Zapisu windykacyjnego nie można, także zastrzec pod warunkiem lub z zastrzeżeniem terminu. Ponadto, przedmiotem zapisu windykacyjnego mogą być, wyłącznie określone przedmioty, podczas gdy przy zapisie zwykłym nie ma tych ograniczeń.

Przedmiotem zapisu windykacyjnego mogą być wyłącznie:

1. Rzeczy oznaczone co do tożsamości (np. Mieszkanie);
2. Zbywalne prawa majątkowe (np. Udziały w spółce z o.O., Akcje);
3. Przedsiębiorstwo lub gospodarstwo rolne;
4. Ustanowienie na rzecz zapisobiorcy użytkowania lub służebności.

Polecenie

Testator ma prawo do nałożenia na spadkobiercę lub zapisobiercę obowiązku wykonania określnego działania lub zaniechania, nie czyniąc nikogo wierzycielem (polecenie). Polecenie może, lecz nie musi mieć charakteru majątkowego. Ponadto, polecenie może mieć zarówno charakter jednorazowy, jak i ciągły.

Spadkodawca może polecić spadkodawcy np. zorganizowanie w określony sposób pogrzebu, zaopiekowanie się określoną osobą, podjęcie nauki na uczelni wyższej czy dokonanie darowizny na rzecz oznaczonej osoby.

Wykonawca testamentu

Spadkobierca ma także możliwość ustanowienia w testamencie określonej osoby lub osób wykonawcą / wykonawcami testamentu, celem sprawnej realizacji jego postanowień, w tym w szczególności poleceń i zapisów.

Wykonawca testamentu musi posiadać pełną zdolność do czynności prawnych. Jeżeli osoba powołana jako wykonawca testamentu nie chce tego obowiązku przyjąć, składa odpowiednie oświadczenie przed sądem albo notariuszem.

Jeżeli spadkodawca nie postanowił inaczej, wykonawca testamentu powinien zarządzać majątkiem spadkowym, spłacić długi spadkowe, w szczególności wykonać zapisy zwykłe i polecenia, a następnie wydać spadkobiercom majątek spadkowy zgodnie z wolą spadkodawcy i z ustawą, a w każdym razie niezwłocznie po dokonaniu działu spadku. Wykonawca testamentu może pozywać i być pozywany w sprawach wynikających z zarządu spadkiem, jego zorganizowaną częścią lub oznaczonym składnikiem. Może również pozywać w sprawach o prawa należące do spadku i być pozwany w sprawach o długi spadkowe. Wykonawca testamentu powinien wydać osobie, na której rzecz został uczyniony zapis windykcyjny, przedmiot tego zapisu.

Autorzy

Piotr Sieńko – prawnik, mediator. Ukończył studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Członek Okręgowej Izby Adwokackiej w Poznaniu. Absolwent kierunku politologia, na Wydziale Nauk Politycznych i Dziennikarstwa UAM w Poznaniu. Prezes Zarządu Fundacji Ochrony Praw Konsumentów S&P. Posiada bogate doświadczenie zawodowe w zakresie prawa cywilnego, w tym prawa nieruchomości i prawa spadkowego. Na co dzień świadczy pomoc prawną na rzecz osób fizycznych oraz podmiotów prawa handlowego.

tel. +48 537 230 390 | kancelaria@piotr-sienko.pl

Artur Pięta – prawnik. Ukończył studia na Wydziale Prawa i Administracji Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu. Członek Okręgowej Izby Adwokackiej w Poznaniu. Absolwent studiów podyplomowych z zakresu bankowości i doradztwa finansowego prowadzonych przez Uniwersytet Ekonomiczny w Poznaniu. Jest autorem publikacji naukowych i popularnonaukowych z dziedziny prawa finansowego. Publikował m.in. w „Ruchu Prawniczym, Ekonomicznym i Socjologicznym", „Młodej Palestrze" oraz w „Magazynie Fachowym Instytutu Compliance". Prelegent na krajowych konferencjach naukowych. Wiceprezes Zarządu Fundacji Ochrony Praw Konsumentów S&P. Zawodowo świadczy pomoc prawną w sprawach karnych i finansowych.

tel. +48 695 690 098 | kancelaria@artur-pieta.pl

Opracowanie graficzne

Agata Jawor | agajawm@gmail.com